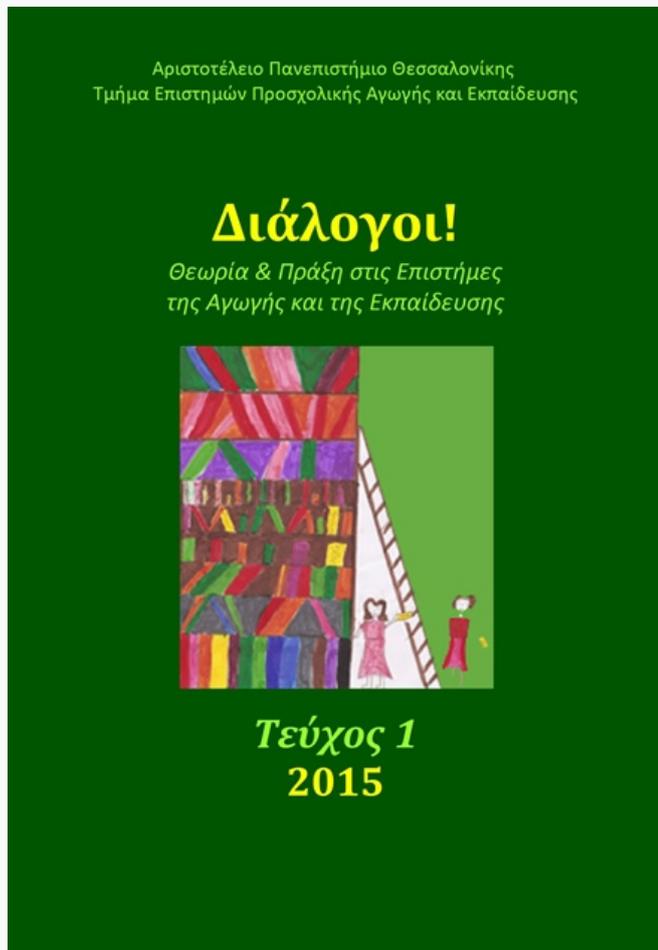

Διάλογοι! Θεωρία και πράξη στις επιστήμες αγωγής και εκπαίδευσης

Τόμ. 1 (2015)

Αξιολογώντας την ποιότητα στο νηπιαγωγείο με τη χρήση της Κλίμακας Αξιολόγησης Περιβάλλοντος για την Προσχολική Εκπαίδευση (ECERS-R)

Kafenia Botsoglou, Domna Mika Kakana

doi: [10.12681/dial.1990](https://doi.org/10.12681/dial.1990)

Copyright © 2016, Kafenia Botsoglou, Domna Mika Kakana

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Botsoglou, K., & Kakana, D. M. (2016). Αξιολογώντας την ποιότητα στο νηπιαγωγείο με τη χρήση της Κλίμακας Αξιολόγησης Περιβάλλοντος για την Προσχολική Εκπαίδευση (ECERS-R). *Διάλογοι! Θεωρία και πράξη στις επιστήμες αγωγής και εκπαίδευσης*, 1, 4-14. <https://doi.org/10.12681/dial.1990>

Αξιολογώντας την ποιότητα στο νηπιαγωγείο με την χρήση της Κλίμακας Αξιολόγησης Περιβάλλοντος για την Προσχολική Εκπαίδευση (ECERS-R)

Καφένια Μπότσογλου

Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Δόμνα Μίκα Κακανά

Α.Π.Θ.

Περίληψη

Στο άρθρο αυτό παρουσιάζονται τα αποτελέσματα από την εφαρμογή της Κλίμακας αξιολόγησης για τη προσχολική Εκπαίδευση (ECERS-R) σε 40 τάξεις νηπιαγωγείων στην πόλη του Βόλου. Στην έρευνα χρησιμοποιήθηκε η μεταφρασμένη και προσαρμοσμένη στην Ελληνική πραγματικότητα κλίμακα (Μπότσογλου & Κακανά, 2013) και η εφαρμογή της, έγινε από 10 ειδικά εκπαιδευμένους ερευνητές.

Τα αποτελέσματα της εφαρμογής της κλίμακας, δεν μας αφήνουν να διαμορφώσουμε μια ενθαρρυντική εικόνα σχετικά με την ποιότητα των προσχολικών τάξεων, παρόλα αυτά όμως προκύπτουν κατά την γνώμη μας ορισμένα ενδιαφέροντα σημεία, στα οποία αν δοθεί μεγαλύτερη προσοχή και γίνει μεθοδευμένη προσπάθεια, μπορούν να αποτελέσουν καθημερινές πρακτικές στο ελληνικό νηπιαγωγείο, και η εφαρμογή τους θα συμβάλλει στην ποιοτική αναβάθμισή του.

Λέξεις-κλειδιά: Ecers-R, ποιότητα στην προσχολική εκπαίδευση, κλίμακες αξιολόγησης.

Abstract

This paper presents the results from the application of early childhood environmental rating scale (ECERS-R) in 40 kindergarten classes. The survey used the translated and adapted to the Greek reality version (Botsoglou & Kakana, 2013) and its implementation, it became by 10 specially trained investigators.

The results of the application of the scale, do not allow us to shape an encouraging picture of the quality of pre-school classes; however arise according to our view some interesting points which if taken under consideration can upgrade the quality of the daily practices in Greek kindergarten.

Keywords: Ecers-R, quality in early childhood education, environmental rating scales.

Εισαγωγή

Η προσχολική εκπαίδευση, αποτελεί μία από τις κρίσιμότερες περιόδους της εκπαίδευσης των παιδιών. Τα χρόνια της προσχολικής αγωγής καθορίζουν σε μεγάλο βαθμό τη μετέπειτα εκπαιδευτική πορεία του παιδιού, αλλά και το «τοποθετούν» σε σχέση με τους άλλους, συνομηλίκους και ενήλικες, αλλά και τον εαυτό του.

Είναι σημαντικό τα προγράμματα προσχολικής εκπαίδευσης που προσφέρονται να χαρακτηρίζονται από υψηλή ποιότητα, ώστε να μπορούν να μεγιστοποιούν τα οφέλη που μπορεί να αποκομίσει το κάθε παιδί ανεξάρτητα από τα προσωπικά του χαρακτηριστικά, δυνατότητες και ανάγκες.

Άλλωστε, έχει αποδειχθεί ότι τα νήπια που παρακολουθούν προγράμματα προσχολικής αγωγής με υψηλή ποιότητα έχουν καλύτερες σχολικές επιδόσεις στα επόμενα χρόνια της εκπαίδευσής τους (Bredenkamp & Copple, 1997). Επιπρόσθετα, παρουσιάζουν ανεπτυγμένες κοινωνικές δεξιότητες, περισσότερες ακαδημαϊκές γνώσεις (γλώσσα, μαθηματικά) και μεγαλύτερη ευκολία προσαρμογής κατά την είσοδο τους στο δημοτικό σχολείο (Dickinson & Sprague, 2001· La Paro, Pianta, & Stuhlman, 2004).

Σύμφωνα με την Sheridan (2007), υπάρχουν τέσσερις διαστάσεις που ορίζουν την παιδαγωγική ποιότητα στην προσχολική αγωγή. Αυτές είναι: α) η κοινωνική διάσταση, β) ο εκπαιδευτικός, γ) ο μαθητής και δ) το περιβάλλον μάθησης.

Σε μια άλλη προσέγγιση από τον Smith (1996), οι παράγοντες που επηρεάζουν την ποιότητα των προγραμμάτων στην προσχολική εκπαίδευση είναι:

- οι αλληλεπιδράσεις μεταξύ των ενηλίκων και των παιδιών που στηρίζονται στην ευαισθησία και στην κατανόηση
- η αναλογία ενήλικα -παιδιού
- το μέγεθος της ομάδας
- η εκπαίδευση και η επιμόρφωση του προσωπικού
- η σταθερότητα του προσωπικού
- ο προσανατολισμός του αναλυτικού προγράμματος
- η συνοχή της ομάδας των παιδιών
- η επικοινωνία με τους γονείς
- οι κατάλληλες αμοιβές και συνθήκες εργασίας για τους εκπαιδευτικούς
- το ασφαλές περιβάλλον μάθησης.
- Τέλος, σύμφωνα με τους Koralek, Colker, και Dodge (1995) η ποιότητα στα προσχολικά προγράμματα περιλαμβάνει παραδοχές όπως:
- την κατανόηση της ανάπτυξης του παιδιού ως τη βάση του προγράμματος
- τη διαφοροποίηση του προγράμματος, ώστε να συναντά τις ανάγκες του κάθε παιδιού
- ασφαλές περιβάλλον και παροχή ποικίλων και ελκυστικών παιχνιδιών και υλικών

- αυτονομία των παιδιών στην επιλογή των δραστηριοτήτων και των υλικών που τους ενδιαφέρουν, έτσι ώστε να μαθαίνουν με ενεργό τρόπο
- σεβασμό και ενδιαφέρον στις ανάγκες και τις ιδέες των παιδιών από του ενήλικες ενθάρρυνση των γονέων να συμμετέχουν στο πρόγραμμα.

Από όλα τα παραπάνω προκύπτει ότι η ποιότητα στην προσχολική εκπαίδευση είναι αποτέλεσμα πολλών παραγόντων, για αυτόν τον λόγο έχουν αναπτυχθεί διάφορες κλίμακες αξιολόγησης (Μπότσογλου & Κακανά, 2010) που επιδιώκουν να μετρήσουν συνολικά την ποιότητα των προσχολικών τάξεων, με μοναδικό σκοπό των εντοπισμό αδυναμιών και τη περαιτέρω βελτίωσή τους.

Στην παρούσα εργασία, παρουσιάζουμε τα αποτελέσματα μετρήσεων της ποιότητας 40 τάξεων προσχολικής εκπαίδευσης με την χρήση της Κλίμακας Αξιολόγησης Περιβάλλοντος για την πρώτη σχολική ηλικία, ECERS-R.

Η κλίμακα αξιολόγησης περιβάλλοντος για τη προσχολική ηλικία

Η κλίμακα αξιολόγησης περιβάλλοντος προσχολικής ηλικίας (ECERS-R) που αναπτύχθηκε από τους Harms, Clifford, και Cryer (1998) είναι ίσως η κλίμακα που χρησιμοποιείται ευρύτερα παγκοσμίως τόσο από εκπαιδευτικούς, όσο και ερευνητές. Έχει χρησιμοποιηθεί σε μεγάλο αριθμό ερευνών σε όλο τον κόσμο (Calder, 1995; Nabuco, 1995· Ogefelt, 1995· Perlman, Zellman, & Le, 2004). Επίσης, έχει μεταφραστεί σε 21 γλώσσες σε όλο τον κόσμο και θεωρείται ως μία από τις πιο αξιόπιστες για τη μέτρηση της ποιότητας των κέντρων προσχολικής αγωγής. Στην Ελλάδα έχει μεταφραστεί η παλαιότερη έκδοση της κλίμακας (Harms & Clifford, 1990) ενώ η αναθεωρημένη έκδοση έχει μεταφραστεί και έχει προσαρμοστεί πρόσφατα.

Η κλίμακα έχει σχεδιαστεί για να χρησιμοποιηθεί σε μια τάξη κάθε φορά από έναν παρατηρητή, για παιδιά ηλικίας 2 ½ με 5. Η κάθε παρατήρηση, σύμφωνα με τις οδηγίες των κατασκευαστών της κλίμακας, πρέπει να διαρκεί τουλάχιστον 3 ώρες, ειδικά στη περίπτωση που χρησιμοποιείται από εξωτερικό παρατηρητή, και όχι από κάποιο μέλος από το εκπαιδευτικό προσωπικό του συγκεκριμένου χώρου. Περιλαμβάνει 7 υποκλίμακες και η κάθε μια από αυτές τις κλίμακες περιλαμβάνει άλλες υποενότητες.

Η αξιολόγηση όλων των υποκλιμάκων και των υποενότητων της, γίνεται με συγκεκριμένα κριτήρια, βάσει μιας 7βαθμης κλίμακας που ελέγχει την επάρκεια (ξεκινώντας από την «ανεπάρκεια» και φτάνοντας ως την «άριστη επάρκεια»). Η τελική βαθμολογία που δηλώνει την ποιότητα του χώρου που αξιολογείται, εξάγεται από το άθροισμα των βαθμολογιών όλων των ενότητων. Η ελληνική έκδοση (Μπότσογλου & Κακανά, 2013) της κλίμακας μετά την προσαρμογή της στην ελληνική εκπαιδευτική πραγματικότητα, έχει 7 υποκλίμακες, και 43 στοιχεία, όπως και η αυθεντική (πίνακας 1).

ECERS-R – Κλίμακα αξιολόγησης περιβάλλοντος πρώτης παιδικής ηλικίας	
Χώρος και Επίπλωση	Εσωτερικός χώρος, εξοπλισμός, γωνιές
Ρουτίνα - Προσωπική Φροντίδα	Ξεκούραση, υγιεινή, ασφάλεια
Γλώσσα - Λογική Σκέψη	Ύπαρξη βιβλίων, συνθήκες που ενθαρρύνουν την λεκτική επικοινωνία
Δραστηριότητες	Λεπτή κινητικότητα, τα εικαστικά, η μουσική, το οικοδομικό υλικό, το παιχνίδι με την άμμο και το νερό, το δραματικό παιχνίδι, οι φυσικές επιστήμες, τα μαθηματικά, η χρήση της τηλεόρασης, του video και του Η/Υ
Αλληλεπίδραση	Αλληλεπίδραση νηπιαγωγού και παιδιών
Δομή Προγράμματος	Ευελιξία ή αυστηρότητα του ημερήσιου προγράμματος, ισόρροπη ή μη κατανομή των ελεύθερων και οργανωμένων δραστηριοτήτων
Γονείς και Προσωπικό	Εμπλοκή των γονέων στο πρόγραμμα, τις προσωπικές και επαγγελματικές ανάγκες του προσωπικού

Πίνακας 1.

Συνοπτική περιγραφή της Κλίμακας αξιολόγησης περιβάλλοντος για την πρώτη σχολική ηλικία ECERS-R

Αναλυτικά, οι 7 θεματικές ενότητες με τη σειρά που αναφέρονται στη κλίμακα είναι:

Η *πρώτη ενότητα* αναφέρεται στο *Χώρο και την Επίπλωση* και περιλαμβάνει 8 υποκατηγορίες, οι οποίες είναι: η επάρκεια του εσωτερικού χώρου για ενήλικες και παιδιά, η επίπλωση για καθημερινές δραστηριότητες (φροντίδα, παιχνίδι, μάθηση), η επίπλωση για ξεκούραση, η οργάνωση/ διευθέτηση του χώρου της τάξης (γωνιές δραστηριοτήτων), η ύπαρξη προσωπικού χώρου, η ύπαρξη εκθεμάτων των παιδιών, καθώς και η ύπαρξη χώρου και εξοπλισμού για την ανάπτυξη της αδρής κινητικότητας.

Η *δεύτερη ενότητα* εξετάζει θέματα *Ρουτίνας και Προσωπικής Φροντίδας*, που σχετίζονται με τα γεύματα των παιδιών, την ξεκούραση, τις συνθήκες υγιεινής, πρακτικές υγείας και πρακτικές ασφαλείας.

Η *τρίτη ενότητα* αφορά σε δραστηριότητες *Γλώσσας και Λογικής Σκέψης*. Εξετάζει την ύπαρξη βιβλίων για τα παιδιά, το βαθμό που οι νηπιαγωγοί ενθαρρύνουν τα παιδιά να επικοινωνούν μεταξύ τους μέσα από κάποιες δραστηριότητες, τη χρήση

της γλώσσας για την ανάπτυξη λογικής σκέψης, καθώς και την ανεπίσημη χρήση της γλώσσας

Στη συνέχεια ακολουθεί μια μεγάλη ενότητα που αναφέρεται στις *Δραστηριότητες του νηπιαγωγείου*, όπως τα εικαστικά, η μουσική, το οικοδομικό υλικό, το παιχνίδι με την άμμο και το νερό, το δραματικό παιχνίδι, οι φυσικές επιστήμες, τα μαθηματικά, η χρήση της τηλεόρασης, του video και του Η/Υ και τέλος οι δραστηριότητες που σχετίζονται με τις πολιτισμικές διαφορές.

Η *πέμπτη ενότητα* αναφέρεται στην *Αλληλεπίδραση* νηπιαγωγού και παιδιών και περιλαμβάνει την επίβλεψη των δραστηριοτήτων, τη συμμετοχή του προσωπικού στις διάφορες δραστηριότητες, την πειθαρχία, την αλληλεπίδραση ανάμεσα στη νηπιαγωγό και στα παιδιά, καθώς και στα παιδιά μεταξύ τους.

Η *έκτη ενότητα* αναφέρεται στη *Δομή του Προγράμματος*, και εξετάζει καταρχήν την ευελιξία ή αυστηρότητα του ημερήσιου προγράμματος και κατά δεύτερον την ισόρροπη ή μη κατανομή των ελεύθερων και οργανωμένων δραστηριοτήτων.

Η τελευταία ενότητα μελετά τους *Γονείς και το Προσωπικό* και αναφέρεται στην εμπλοκή των γονέων στο πρόγραμμα, τις προσωπικές και επαγγελματικές ανάγκες του προσωπικού και την αλληλεπίδραση, τη συνεργασία και την αξιολόγηση του προσωπικού.

Η εγκυρότητα και η αξιοπιστία του ECERS-R έχει εξετασθεί τόσο στην Αμερική (Harms & Clifford, 1983) όσο και σε άλλες χώρες (Kärrby & Giota, 1994· Tietze, Cryer, Barrio, Palacios, & Wetzel, 1996). Η ελληνική εκδοχή της κλίμακας έχει εξετασθεί επίσης για την εγκυρότητα και την αξιοπιστία της. Η αξιοπιστία της κλίμακας, μετρήθηκε με τον υπολογισμό του Cronbach's alpha (Internal consistency) Για την ελληνική μεταφρασμένη και προσαρμοσμένη εκδοχή της κλίμακας ο δείκτης αξιοπιστίας είναι 0.85. (Μπότσογλου & Κακανά, 2013). Η κλίμακα μπορεί να χρησιμοποιηθεί είτε από τους ίδιους τους εκπαιδευτικούς σε ένα πλαίσιο διαρκούς αξιολόγησης και βελτίωσης της ποιότητας σε μία προσχολική τάξη, είτε από ερευνητές. Σε ερευνητικό πλαίσιο, είναι ιδιαίτερα χρήσιμη σαν εργαλείο αξιολόγησης σε έρευνες που στηρίζονται στο δίπτυχο έρευνα-δράση, γιατί επιτρέπει τη μέτρηση των αποτελεσμάτων των παρεμβάσεων που πραγματοποιούνται αντικειμενικά, χωρίς να θυσιάζονται τα ποιοτικά δεδομένα που συλλέγονται συνήθως από τέτοιου τύπου ερευνητικές διαδικασίες.

Μέθοδος

Η εφαρμογή της κλίμακας έγινε από 10 διαφορετικούς ερευνητές, μέλη της ερευνητικής ομάδας, οι οποίοι, είχαν μελετήσει την κλίμακα, είχαν διαβάσει το εγχειρίδιο χρήσης της κλίμακας "All about ECERS-R", και είχαν παρακολουθήσει το εκπαιδευτικό σεμινάριο για τη χρήση της κλίμακας. Οι παρατηρήσεις γίνονταν σε ζευγάρια ερευνητών τα οποία εφάρμοζαν την κλίμακα ταυτόχρονα αλλά ανεξάρτητα, δηλαδή δεν υπήρχε επικοινωνία μεταξύ των ερευνητών. Η βαθμολογία του κάθε νηπιαγωγείου προέκυψε από τον μέσο όρο της βαθμολογίας των δύο ερευνητών. Το ποσοστό συμφωνίας των ερευνητών ήταν σε όλες τις περιπτώσεις πάνω από 85%. Ο απαιτούμενος χρόνος εφαρμογής της κλίμακας ήταν από 3-3.30 ώρες για κάθε νηπιαγωγείο, ενώ για πολλά από τα σημεία που αξιολογήθηκαν, χρησιμοποιήθηκαν

επιπρόσθετες πληροφορίες που έδωσαν μέσα από τις απαντήσεις τους οι νηπιαγωγοί των τάξεων (μια διαδικασία, που προβλέπεται από την ίδια την κλίμακα).

Δείγμα

Η αξιολόγηση της ποιότητας των νηπιαγωγείων, πραγματοποιήθηκε κατά το διάστημα Μάρτιος-Ιούνιος του 2013 σε 40 νηπιαγωγεία στην πόλη του Βόλου. Τα νηπιαγωγεία επιλέχθηκαν τυχαία και ήταν διάσπαρτα εντός και εκτός αστικού ιστού.

Αποτελέσματα

Ο μέσος όρος της βαθμολογίας των νηπιαγωγείων του δείγματος ήταν 2.46 (άριστα στην κλίμακα είναι το 7). Η βαθμολογία αυτή σε γενικές γραμμές δε μπορεί να χαρακτηριστεί ικανοποιητική, αν ληφθεί υπόψη ότι βρίσκεται αρκετά μακριά από το 7 που είναι η άριστη βαθμολογία, που δυνητικά μπορεί να πάρει κάποιο νηπιαγωγείο.

Στη συνέχεια θα παρουσιαστούν τα αποτελέσματα ανά υποκλίμακα, με σκοπό να αναδειχθούν κάποια ποιοτικά χαρακτηριστικά που αφορούν στην ποιότητα των νηπιαγωγείων. Τα αποτελέσματα αυτά, αν και το μέγεθος του δείγματος δεν μας επιτρέπει να κάνουμε γενικεύσεις, εντούτοις πιστεύουμε ότι είναι ικανά να φωτίσουν κάποιες αδυναμίες ή ελλείψεις, αλλά και θετικά στοιχεία όπως θα δούμε, για την προσχολική εκπαίδευση στην Ελλάδα (Πίνακας 2).

	N	Ελάχιστο	Περισσότερο	Μέσος όρος	Τυπική απόκλιση
Χώρος και επίπλωση	40	1,375	4,875	2,71563	,885237
Προσωπικές ρουτίνες φροντίδας	40	1,000	3,400	1,87500	,741015
Γλώσσα και σκέψη	40	1,000	6,250	3,37500	1,387906
Δραστηριότητες	40	1,111	3,700	2,28528	,617039
Αλληλεπίδραση	40	1,000	6,600	2,82000	1,584411
Δομή προγράμματος	40	1,000	4,667	2,31875	,869900
Γονείς και προσωπικό	40	1,000	5,000	1,85417	1,002090
ΣΥΝΟΛΟ	40	1,26	4,31	2,46	,76

Πίνακας 2

Βαθμολογία των νηπιαγωγείων σύμφωνα με την κλίμακα ECERS-R

Χώρος και επίπλωση

Ο μέσος όρος των μετρήσεων των σαράντα νηπιαγωγείων του δείγματος σε αυτήν την ενότητα ήταν 2,71. Είναι χαρακτηριστικό, ότι χαμηλή βαθμολογία σημειώθηκε σε θέματα που αφορούσαν στα έπιπλα για χαλάρωση ($\mu=1,12$), καθώς και στην ύπαρξη περιοχών μέσα στις αίθουσες όπου τα παιδιά θα είχαν προσωπικό χώρο ($\mu=1,06$). Αντίθετα υψηλές βαθμολογίες συγκέντρωσαν τα θέματα που αφορούσαν στη διακόσμηση της αίθουσας με τα εκθέματα των παιδιών 2,70, καθώς και στην ύπαρξη επίπλων για καθημερινή φροντίδα ($\mu=6,6$).

Καθημερινές προσωπικές συνήθειες

Στην ενότητα αυτή, με μέσο όρο βαθμολογίας 1.87, την χαμηλότερη βαθμολογία συγκέντρωσαν τα θέματα που είχαν να κάνουν με την υγιεινή τόσο την ατομική ($\mu=2,30$), όσο και τις συνθήκες υγιεινής ($\mu=3,40$). Είναι χαρακτηριστικό ότι στα νηπιαγωγεία του δείγματος που συστεγάζονταν με δημοτικά σχολεία, οι νηπιαγωγοί στις διευκρινιστικές ερωτήσεις, ανέφεραν προβλήματα καθαριότητας και λειτουργίας των χώρων αυτών. Υψηλή βαθμολογία σημειώθηκε στο θέμα «Υποδοχή –Αναχώρηση» 6,1. Στην κλίμακα αξιολογείται θετικά το ζεστό κλίμα κατά τη διαδικασία υποδοχής και αναχώρησης του παιδιού, κάτι που από ό,τι φαίνεται από τα αποτελέσματα των μετρήσεων των νηπιαγωγείων του δείγματος υπάρχει στα ελληνικά νηπιαγωγεία.

Γλώσσα και σκέψη

Στην υποκλίμακα αυτή, ο μέσος όρος της βαθμολογίας είναι αρκετά υψηλός 3,37. Αυτό πιστεύουμε, οφείλεται στο γεγονός ότι οι περισσότερες από τις πρακτικές που αξιολογούνται θετικά στην κλίμακα, αποτελούν μέρος της καθημερινότητας για το ελληνικό νηπιαγωγείο. Για παράδειγμα, να έχουν τα παιδιά πρόσβαση σε βιβλία, οι νηπιαγωγοί να ενθαρρύνουν τα παιδιά να επικοινωνούν δίνοντάς τους τη δυνατότητα να σχολιάσουν, να αφηγηθούν τόσο στον οργανωμένο, όσο και στον χρόνο του ελεύθερου παιχνιδιού και προσφέρονται ευκαιρίες συνεχώς για «ανεπίσημη» χρήση της γλώσσας.

Δραστηριότητες

Τα στοιχεία που αξιολογούνται σε αυτή την ενότητα είναι η λεπτή κινητικότητα, τα εικαστικά, η μουσική-κίνηση, το οικοδομικό υλικό, η άμμος-νερό, το θεατρικό παιχνίδι, η μελέτη περιβάλλοντος-οι φυσικές επιστήμες, τα μαθηματικά, η χρήση τηλεόρασης, βίντεο ή Η/ Υ, η προώθηση αποδοχής της διαφορετικότητας. Ο μέσος όρος για την αποδοχή της διαφορετικότητας ήταν μόνο 2,5 γεγονός που δείχνει ότι πρέπει να δοθεί ιδιαίτερο βάρος στο θέμα αυτό. Πρακτικές που βαθμολογούνται θετικά στο θέμα αυτό είναι: ποικιλομορφία στα υλικά (π.χ. κούκλες, παιχνίδια ή εικόνες από διαφορετικές φυλές ή πολιτισμούς, κασέτες μουσικής από διαφορετικούς πολιτισμούς στις περιοχές με διγλωσσία υπάρχει κάποια πρόσβαση σε υλικό στη μητρική γλώσσα των παιδιών. Χαμηλός είναι και ο μέσος όρος για τα θέματα Άμμος-νερό 2,80 και στη χρήση τηλεόρασης, βίντεο ή Η / Υ 3,80. Από την κλίμακα, δραστηριότητες που δίνουν στα παιδιά δυνατότητες για να ασχοληθούν με την άμμο ή το νερό θεωρούνται πολύ σημαντικές γιατί τους δίνουν τη δυνατότητα να

πειραματίζονται με τα υλικά και να δημιουργούν καινούρια πράγματα. Σε σχέση με τη χρήση της τηλεόρασης, του βίντεο και του υπολογιστή, καλές πρακτικές θεωρούνται αυτές που επιτρέπουν στα παιδιά να έχουν πρόσβαση σε αυτά τα μέσα κάποιο περιορισμένο χρόνο μέσα στην ημέρα τους με κατάλληλο παιδαγωγικά περιεχόμενο.

Αλληλεπίδραση

Στην υποκλίμακα αυτή, σημειώθηκε επίσης σχετικά ψηλός μέσος όρος της βαθμολογίας των νηπιαγωγείων του δείγματος μας, 2,82. Οι πρακτικές που αξιολογούνται θετικά, είναι η εμπυχωτική επίβλεψη των παιδιών, βοήθεια και ενθάρρυνση των παιδιών, η πειθαρχία που βασίζεται στη συνειδητοποιημένη στάση των παιδιών για παράδειγμα: η νηπιαγωγός εμπλέκει ενεργά τα παιδιά στην επίλυση των διαφορών τους και των προβλημάτων. Για παράδειγμα η νηπιαγωγός βοηθά τα παιδιά να ξεκαθαρίσουν τα προβλήματα με τη συζήτηση και να σκεφτούν λύσεις· ευαισθητοποιεί τα παιδιά στα συναισθήματα των άλλων, και η θετική αλληλεπίδραση μεταξύ των νηπιαγωγών και των παιδιών, δείχνει να απολαμβάνει τη συνύπαρξη με τα παιδιά, δείχνει σεβασμό στα παιδιά, τα ακούει με προσοχή, διατηρεί οπτική επαφή, φέρεται στα παιδιά δίκαια, δεν κάνει διακρίσεις. Οι αλληλεπιδράσεις μεταξύ των συμμαθητών είναι συνήθως θετικές (π.χ. τα μεγαλύτερα παιδιά συνήθως συνεργάζονται και μοιράζονται τα υλικά· σε γενικές γραμμές τα παιδιά παίζουν καλά μαζί, χωρίς να μαλώνουν).

Δομή του προγράμματος

Στη δομή του προγράμματος, ο μέσος όρος της βαθμολογίας είναι 2,31. Μόνο σε δύο νηπιαγωγεία από αυτά που αποτέλεσαν το δείγμα της έρευνας είχαν πρόβλεψη για παιδιά με ειδικές ανάγκες, οι οποίες στην κλίμακα ονομάζονται «υποτυπώδεις τροποποιήσεις». Θα ήταν ενδιαφέρον στο δείγμα να υπήρχαν και τμήματα ένταξης για να αξιολογηθεί ο τρόπος που οι παιδαγωγοί διαφοροποιούν το παιδαγωγικό πρόγραμμα ανάλογα με τις ανάγκες των παιδιών. Σε σχέση με το ημερήσιο πρόγραμμα, πρακτικές που αξιολογούνται θετικά είναι: ομαλές μεταβάσεις ανάμεσα στα καθημερινά γεγονότα (π.χ. τα υλικά για την επόμενη δραστηριότητα είναι έτοιμα πριν τελειώσει η τρέχουσα· το υλικό εμπλέκει μια μερίδα παιδιών και όχι όλη την ομάδα), διαφοροποιήσεις που γίνονται στο πρόγραμμα, για να ανταποκρίνεται στις ατομικές ανάγκες των παιδιών (π.χ. ο χρόνος αφήγησης ιστοριών είναι μικρότερος για το παιδί με μειωμένο φάσμα προσοχής).

Για τις ελεύθερες δραστηριότητες θετικά αξιολογούνται οι πρακτικές που παρέχεται χρόνος για ελεύθερες δραστηριότητες στα παιδιά, η επίβλεψη χρησιμοποιείται ως κοινωνική αλληλεπίδραση και περιοδικά προστίθενται νέα υλικά/εμπειρίες για τις ελεύθερες δραστηριότητες.

Γονείς και προσωπικό

Στη τελευταία υποκλίμακα, ο μέσος όρος της βαθμολογίας ήταν 1,85. Η σχέση με τους γονείς, τα τελευταία χρόνια στην Ελλάδα είναι ένα θέμα για το οποίο γίνονται πολλές προσπάθειες για να αναπτυχθούν οι σχέσεις τους με τη καθημερινή ζωή του νηπιαγωγείου, κάτι που αποτελεί ένα αναπόσπαστο κομμάτι των σύγχρονων

παιδαγωγικών προσεγγίσεων σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης. Επιπρόσθετα, στην υποκλίμακα αυτή, εξετάζονται θέματα που έχουν να κάνουν με τις επαγγελματικές ανάγκες των εργαζομένων, των νηπιαγωγών: προσωπικός χώρος, χώρος για ξεκούραση, ευκαιρίες για επαγγελματική ανάπτυξη, συνεργασία.

Συμπεράσματα-προτάσεις

Η εφαρμογή της Κλίμακας Αξιολόγησης περιβάλλοντος για την πρώτη σχολική ηλικία (ECRES-R) σε 40 τάξεις νηπιαγωγείων, κλασικών και ολοήμερων, μας έδωσε μέσο όρο βαθμολογίας 2,46, βαθμολογία που σε γενικές γραμμές δε μπορεί να χαρακτηριστεί σχετικά «καλή».

Εξετάζοντας, τις βαθμολογίες στις επιμέρους κλίμακες, προκύπτουν κατά την γνώμη μας ορισμένα ενδιαφέροντα σημεία, στα οποία αν δοθεί μεγαλύτερη προσοχή και γίνει μεθοδευμένη προσπάθεια, μπορούν να αποτελέσουν καθημερινές πρακτικές στο ελληνικό νηπιαγωγείο και η εφαρμογή τους θα συμβάλλει στην ποιοτική αναβάθμισή του.

Η ύπαρξη προσωπικού χώρου για τα παιδιά στο νηπιαγωγείο, είναι μια ανάγκη που προκύπτει από δύο τουλάχιστον ανάγκες της ανθρώπινης φύσης. Από την ανάγκη για οικειοποίηση του χώρου (Γερμανός, 1992) στον οποίο ζούμε, εργαζόμαστε κτλ και από την ανάγκη για την ανάγκη για «ιδιωτικότητα» (privacy) (Botsoglou & Andreou, 2002) που πολλές φορές νιώθουμε να εκφράσουμε. Η ικανοποίηση των παραπάνω αναγκών, στο πλαίσιο της προσχολικής εκπαίδευσης, αποκτούν ιδιαίτερη σημασία, γιατί επιτρέπουν στα παιδιά να νιώσουν οικεία και άνετα, ώστε να μπορούν να εκφραστούν και να λειτουργήσουν αυθόρμητα στον σχολικό χώρο. Οι ανάγκες αυτές θα πρέπει να είναι σεβαστές και για τους εκπαιδευτικούς που στον χώρο εργασίας τους, πρέπει να βρίσκουν ένα ζεστό, φιλόξενο χώρο που θα τους βοηθά στην εργασία τους.

Η αποδοχή της διαφορετικότητας, είναι ένα πολύ σημαντικό θέμα και μια κοινωνική ανάγκη, στο οποίο χρειάζεται να δοθεί ιδιαίτερη βαρύτητα. Είναι γεγονός ότι στο ΔΕΠΠΣ προβλέπονται δραστηριότητες που εξοικειώνουν τα παιδιά με την ιδέα του «άλλου» και του διαφορετικού, όμως όπως φαίνεται και μέσα από την κλίμακα, η αποδοχή της διαφορετικότητας, πρέπει να διάχυτη, και να εκδηλώνεται με τυπικές και άτυπες μορφές, όπως την ύπαρξη παιχνιδιών, αφισών, παραμυθιών κτλ. που θα περνούν στα παιδιά το μήνυμα αυτό.

Η χρήση των νέων τεχνολογιών είναι βασικό στοιχείο στο ΔΕΠΠΣ, παρόλα αυτά, όπως φάνηκε και από την έρευνα μας, στην πραγματικότητα, λίγα είναι τα σχολεία που διαθέτουν τον κατάλληλο εξοπλισμό και τις έχουν εντάξει στην καθημερινότητά τους.

Τα παιχνίδια με άμμο και νερό, αξιολογούνται ως παιχνίδια με μεγάλη παιδαγωγική αξία. Στο ελληνικό νηπιαγωγείο, αυτά τα παιχνίδια δεν αποτελούν μια συνηθισμένη εικόνα, γεγονός που πιθανά οφείλεται σε προβλήματα που δημιουργεί η χρήση τους (βρεγμένα ρούχα, ακαταστασία κτλ.). Πιστεύουμε ότι μέσα από τον κατάλληλο σχεδιασμό περιοχών παιχνιδιού για την άμμο και το νερό, θα μπορούσαν να αποφευχθούν τα προβλήματα, ώστε τα παιδιά να αποκομίσουν τα μεγαλύτερα οφέλη από αυτή την δραστηριότητα.

Τέλος, πιστεύουμε ότι πρέπει να ενταθεί η προσπάθεια που γίνεται για τη δημιουργία στενών σχέσεων ανάμεσα στους γονείς και στο εκπαιδευτικό προσωπικό. Οι έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί στον ελληνικό χώρο, (Μανωλίτσης, 2004· Ρεκαλίδου, 2009· Sakellariou & Rentzou, 2007) δείχνουν ότι αυτή η σχέση πρέπει να δουλευτεί ακόμη περισσότερο προκειμένου να φτάσει σε επίπεδα που θα λειτουργούν ευεργετικά και για τις δύο πλευρές.

Η εφαρμογή της κλίμακας, θεωρούμε ότι έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για κάθε νηπιαγωγείο ξεχωριστά που εφαρμόστηκε, γιατί εντοπίζει τις ιδιαίτερες αδυναμίες του, και δείχνει το δρόμο για τη βελτίωσή του. Παρόλα αυτά, μέσα από την εφαρμογή της κλίμακας και την αξιολόγηση, «ξεπηδούν» παιδαγωγικές πρακτικές που η υιοθέτησή τους συνθέτει ένα ποιοτικά αναβαθμισμένο περιβάλλον προσχολικής αγωγής.

Όμως, κατά τη γνώμη μας το πιο σημαντικό, είναι ότι η εφαρμογή της κλίμακας ECERS-R, και άλλων αντίστοιχων κλιμάκων που υπάρχουν όπως οι: ACEI, ELLCO, CLASS, ITERS, SAKERS (Κακανά & Μπότσογλου, 2010), θεωρούμε ότι θα βοηθήσουν στη δημιουργία κάποιων προτύπων (standards) στον χώρο της προσχολικής αγωγής, γεγονός που μπορεί να εξασφαλίσει ένα ελάχιστο επίπεδο ποιότητας σε κάθε νηπιαγωγείο και σταδιακά να οδηγήσει στην αναβάθμιση της προσχολικής εκπαίδευσης στην Ελλάδα.

Βιβλιογραφία

- Botsoglou, K., & Andreou, E. (2004). Children's privacy behavior in kindergarten during spontaneous play activities. *International Journal of Learning, 11*, 323-327.
- Bredenkamp, S., & Copple, C. (1997). *Developmentally appropriate practice in early childhood*. Washington, DC: NAYEC.
- Calder, P. (1995). Using the Early Childhood Environment Rating Scale as a measure to make cross-national evaluations of quality: advantages and limitations. Paper presented at the *European Conference on the Quality of Early Childhood Education* (5th, Paris, France, September 7-9, 1995).
- Γερμανός, Δ. (1993). *Χώρος και διαδικασίες αγωγής*. Αθήνα: Gutenberg.
- Δαφέρμου, Χ., Κουλούρη, Π., & Μπασαγιάννη, Ε. (2006). *Οδηγός Νηπιαγωγού, εκπαιδευτικοί σχεδιασμοί, δημιουργικά περιβάλλοντα μάθησης*. Αθήνα: ΥΠΕΠΘ, ΟΕΔΒ.
- Dickinson, D. K., & Sprague, K. E. (2001). The nature and impact of early childhood care environments on the language and early literacy development of children from low-income families. Στο S. B. Neuman & D. K. Dickinson (Eds.), *Handbook of Early Literacy Research* (σσ. 263–280). New York: Guilford.
- Harms, T., Clifford, R. M., & Cryer, D. (1998). *Early Childhood Environment Rating Scale-Revised*. New York, NY: Teachers College Press.

- Heckman, J. J. (2002). *Invest in the very young*. Chicago, IL: Ounce of Prevention Fund and University of Chicago, The Harris School.
- Koralek, D. G., Colker, L. J., & Dodge, D. (1995). *The what, why, and how of high-quality early childhood education: a guide for on-site supervision* (Rev. Eds). Washington, DC: National Association for the Education of Young Children.
- La Paro, K. M., Pianta, R. C., & Stuhlman, M. (2004). The classroom assessment scoring system: Findings from the pre-kindergarten year. *The Elementary School Journal*, 104(5), 409-426.
- Μανωλίτσης, Γ. (2004). Η εμπλοκή των γονέων στην προσχολική αγωγή. *Το Βήμα των Κοινωνικών Επιστημών*, 10(38), 121-145.
- Μπότσογλου, Κ., & Κακανά, Δ. (2010). Οι κλίμακες αξιολόγησης ως μέσο βελτίωσης της ποιότητας στην προσχολική εκπαίδευση. Στο Δ. Γερμανός & Μ. Κανατσούλη (Επιμ.), *Η Αλλαγή στην Εκπαίδευση* (σσ. 22-55). Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη.
- Μπότσογλου, Κ., & Κακανά, Δ. (2013). *Κλίμακα αξιολόγησης της ποιότητας στην προσχολική εκπαίδευση. ECERS-R*. Θεσσαλονίκη: Κυριακίδη.
- Nabuco, M., & Sylva, K. (1995). Comparisons between ECERS ratings of individual pre-school center and the results of target child observations: do they match or do they differ? Paper presented at the *European Conference on the Quality of Early Childhood Education* (5th, Paris, France, September 7-9, 1995).
- Ogefelt, A. D. (1995). The E.C.E.R.S. as a base for research and development of quality in day care centers in Sweden. Paper presented at the *European Conference on the Quality of Early Childhood Education* (5th, Paris, France, September 7-9, 1995).
- Perlman, M., Zellman, G. L., & Le, V. (2004). Examining the psychometric properties of the early childhood rating scale-revised (ECERS-R). *Early Childhood Research Quarterly*, 19(3), 398-412.
- Ρεκαλίδου, Γ. (2009). Η εφαρμογή του Δ.Ε.Π.Π.Σ. και η συνεργασία νηπιαγωγείου-οικογένειας σε αγροτικές και αστικές περιοχές. Οι απόψεις των νηπιαγωγών και των γονέων. *Κίνητρο*, 10, 99-114.
- Sakellariou, M., & Rentzou, K. (2007). Types of parental involvement in Greek preschool settings: a case study. *International Journal of Learning*, 14, 33-40.
- Sheridan, S. (2007). Dimensions of pedagogical quality in preschool. *International Journal of Early Years Education*, 15(2), 197-217.
- Smith, A. B. (1996). Is Quality a Subjective or Objective Matter? Στο A. B. Smith & N. J. Taylor (Eds.), *Assessing and Improving Quality in Early Childhood Centres* (σσ. 81-90). Dunedin: Children's Issues Centre.